

DĚJINY IZRAELE

1 ZEMĚ ÚRODNÉHO PŮLMĚSÍCE

Staroorientální civilizace se soustřeďují na území, které kvůli dostatku srážek, příp. vodě z protékajících řek umožňuje zemědělství. Jde o území tvaru půlměsíce, které sahá od Egypta po Mezopotámii. Kanaán leží uprostřed mezi těmito dvěma starověkými velmocemi, tzn. v oblasti neustálého střetu jejich zájmů.

1.1 Egypt

Egypt představuje poměrně úzké (5-25 km) a dlouhé (cca 1200 km) pásmo kolem Nilu, který přináší každoročně na podzim úrodné náplavy; toto pásmo je z obou stran obklopeno pouštěmi, pouze na jihu hraničil Egypt s dalším obydleným územím.

Kolem r. 3000 spojil král Menes Dolní a Horní Egypt v jednu říši. Dějiny starověkého Egypta se obvykle periodizují takto: Tinitická říše (1.-2. dynastie): 2955-2635; Stará říše (3.-6. dynastie): 2635-2155; 1. mezidobí (7.-10. dynastie): 2155-1991; Střední říše (11.-12. dynastie): 1991-1785; 2. mezidobí (13.-17. dynastie): 1785-1542; Nová říše (18.-20. dynastie): 1542-1080.

Období Staré říše je proslulé výstavbou velkých pyramid. Ve 2. mezidobí se vlády v Egyptě zmocnili semitští Hyksové – situace, která mohla být příznivá pro příchod předků Izraele. Amenofis IV. ve 14. stol. provádí náboženskou reformu (výlučný kult boha Atona) – z té doby pochází archív nalezený v El Amarně. Ve 13. stol. vyniká dlouhá vláda Ramsese II. bojujícího s Chetity – snad doba, kdy Izraelité vycházejí z Egypta; z období vlády Ramsesova nástupce Merenptaha (kolem r. 1220) pochází obelisk „Merenptahova stéla“ s první zmínkou o Izraeli.

1.2 Mezopotámie, Malá Asie a Sýrie

Mezopotámie (řec. *Mesopotamiá*, pův. význam slova je „země mezi řekami“; Arabové tuto oblast nazývali *Džezíra*) označuje celou rovinu, kterou protéká Eufrat a Tigris. Obě řeky jsou splavné jen v posledním úseku a poblíž moře se spojují (ve starověku se možná vlévaly do moře samostatně). Vzhledem k malému množství srážek se vláha od nejstarších dob získávala zavodňovacími kanály.

První známou (nesemitskou) civilizací na jihu Mezopotámie byli Sumerové (již před r. 3000) – vynálezci klínového písma, žijící v městských státech pod vládou knížat a se silným vlivem kněžské vrstvy. Kolem r. 2350 byli podrobena semitskými Akkady (král Sargon), ale ti podleli asi po 200 letech vpádu barbarských Gutejců. Zmatku využili Sumerové a na 100 let obnovili svou vládu – doba sumerské renesance.

Počátkem 2. tisíciletí zaplavují Mezopotámii Amorité, kteří budují vlastní říši s hl. městem Babylónem. Nejvýznamnějším panovníkem je Chamurapi (konec 18. a začátek 17. stol.) – známý svým zákoníkem a ovládající také město Mari na stř. Eufratu (s významným archívem).

Starobabylónskou říši vyvrátili kolem r. 1530 Chetitové – národ obývající Malou Asii a mocensky kulminující ve 14. a 13. stol. (nejvýznamnějším panovníkem byl Šupiluliumaš) – při své expanzi do Sýrie narazili na Egypt a jejich bitva s Ramsesem II. skončila mírovou dohodou. Chetitové žili roztroušeni také v okolních zemích – v Gn 23 čteme o jejich přítomnosti v Kanaánu a později ve 2. Sam se vyskytují v Davidově vojsku.

V Mezopotámii se po období vlády barbarských Kassitů dostává kolem r. 1300 k moci Asýrie, která si podrobuje Babylón – ten zůstává kulturním a náboženským centrem. Největšího rozkvětu dosahuje asyrská říše koncem 8. století a dále pak v 7. stol. (Tiglatpilešar III., Sancherib, Ašurbanipal), kdy ovládne Sýrii, Palestinu a pronikne až do Egypta.

Koncem 7. stol. však získal Babylón ve spojení s Médy převahu nad Asýrií (r. 612 padlo Ninive; r. 606 zničen a asyrská říše) a na více než půl století znovu ovládl Mezopotámii i oblast Sýrie a Palestiny (Nabuchodonosor). Médové získali Malou Asii (kromě Lydie), ale brzy byli přemoženi

Peršany (Kyros), kteří si postupně podmanili menší okolní říše, až nakonec r. 539 snadno dobyli oslabený Babylón.

Oblast mezi Egyptem a Mezopotámií, na severovýchod od Kanaánu, označovaná později jako Sýrie, se vzhledem ke své malé úrodnosti nestala nikdy centrem velké říše. Skládala se z více malých městských států, mezi nimiž vynikl v 8. stol. Damašek, ale prakticky stále byla pod vlivem okolních velmocí.

1.3 Kanaán

a) Geografie

Kanaán (někdy též Kanaan, Kanán apod.) – jméno nejistého původu (svažující se země, nebo země purpuru?), které označovalo oblast ohraničenou na západě Středozemním mořem, na východě Jordánem, na jihu negebskou pouští, na severu masivem Hermonu (předizraelský Kanaán zahrnoval i fénickou pobřežní oblast). První výskyt tohoto slova pochází z města Elby z konce 3. tisíciletí př. Kr. v akkadské formě *kinahhu*. V 5. stol. se (u Hérodota) vyskytuje poprvé jméno Palestina – země Filišťanů (Palestina: rozloha asi 30 tisíc km² – tj. přibližně rozloha Moravy). Ve Starém zákoně se termín Kanaán používá jednak neutrálně jako označení zaslíbené země, která byla dána Bohem izraelskému národu, jednak negativně jako území obývaná okolními, pohanskými a Izraeli nepřátelskými národy.

Reliéf krajiny je značně členitý – pobřežní rovina pozvolna přechází ve střední horské pásmo (hora Tábor: 588 m n. m.; Jeruzalém: 760 m n. m.; Betlém: 777 m n. m.; Hebron: 927 m n. m.), táhnoucí se od severu k jihu a na východě prudce spadající do údolí Jordánu, který protéká Genezaretským jezerem a ústí do Mrtvého moře. Nejúrodnější je Jezreelská rovina, která se nachází mezi galilejskou vrchovinou a Samařskem.

S členitostí terénu souvisí též rozdíly v množství srážek – vláha přichází od moře, nejvíce prší na západní straně hor, které srážky zadrží, takže oblast kolem Mrtvého moře je velmi suchá, zajordánská vrchovina má opět dostatek vláhy. Podnebí na většině území je subtropické se 2 ročními obdobími – suchým a horkým létem a deštivou zimou (dešťové srážky v Jeruzalémě 509 mm za rok; spadnou ale během dvou měsíců; pro srovnání: např. Praha má 491 mm srážek za rok). Kromě dešťové vody, která se odedávna zachycovala v cisternách, dávala malé množství vláhy v létě rosa.

Jordán má malý spád a tvoří četné meandry, Genezaretské jezero (v obvodu měří asi 53 km; je dlouhé 21 km, široké 13 m a dosahuje hloubky až 43 m; nachází se 209 m pod hladinou moře) je bohaté na ryby a dnes bohatě využívané pro zavlažování, Mrtvé moře (nejhlubší proláklina na zemském povrchu: 408 m pod hladinou moře) má vysoký obsah soli a postupně vysychá; teploty v létě i v zimě jsou nejvyšší v judské poušti, léto je snesitelné v Jeruzalémě, méně při pobřeží, kde je velká vlhkost, zima v Jeruzalémě bývá sychravá a nevlídná. Klimatickými podmínkami se řídí zemědělství – v pobřežní rovině a při Jordánu se dnes pěstuje tropické ovoce, v Jezreelské rovině obilí a bavlna, na kamenitých horských svazích a v judské poušti je rozšířen chov ovcí a koz.

b) Politická a náboženská situace před příchodem Izraele

Podle Gn 10,6 je Kanaan, praotec Kananejců, jeden ze synů Chámových – snad poukaz na egyptskou nadvládu; Gn 10,15 uvádí Kanaanovy syny, z nichž 5 je později jmenováno mezi obyvateli Palestiny, ostatní obývají fénické pobřeží a oblast Sýrie.

Chámovi synové podle Gen 10,6: Kúš (tradiční identifikace s Etiopií), Misrajim (takto označován v hebrejštině Egypt), Put (tradiční identifikace s Libyí) a Kanaan.

O jazyku Kananejců svědčí jednak písemnosti nalezené v Ugaritu, jednak glosy v akkadských dopisech z El Amarny – šlo o jazyk semitský, jehož pozdější vývojovou fází byla hebrejšтина. Kanaánem procházely stezky obchodní (fénické přístavy umožňovaly mořeplavbu, pozemní cesty spojovaly Mezopotámii, Malou Asii a Egypt) a často i válečné. Ve 2. tisíciletí byl Kanaán ovládán

Egyptem – jeho území bylo rozděleno do mnoha městských států, které se mezi sebou spojovaly a válčily, čas od času některé z nich získalo nad druhými převahu.

O náboženství Kananejců se dozvídáme zvláště ze SZ, z hmotných archeologických nálezů v Palestině a z písemných nálezů v Ugaritu. Nejvyšším bohem, stvořitelem, byl El, který však předal vládu Baalovi, mladému, mocnému knížeti, bohu plodnosti, vláhy a bouře; manželkou Elovou byla Ašera, manželkou Baalovou Aštarta (Anat) – i tato ženská božstva byla spojována s plodností.

Velký význam měly v kananejském náboženství mýty spjaté s vegetačním cyklem (zejména každoroční sestup Baala, zabitého Motem [„Smrt“ – vládl v podsvětí], do říše mrtvých, odkud byl vždy znovu Aštartou vyveden); kult se prováděl na výšinách pod posvátnými stromy a spočíval v přinášení obětí, jistou roli v něm hrála také sakrální prostituce, která měla napodobivou magií zajistit plodnost.

2 STRUČNÝ PŘEHLED HLAVNÍCH OBDOBÍ IZRAELSKÝCH DĚJIN

2.1 Období patriarchů

Patriarchové jsou předkové Izraele – Abrahám, Izák, Jakub a jeho 12 synů, od nichž odvozovalo svůj původ 12 izraelských kmenů (je třeba vzít v úvahu velmi těsné pouto, které vázalo potomky s jejich předky). I když se hovoří o praotcích jako o jednotlivcích, myslí se tím často celý početný klan.

Příběhy o praotcích se odehrávají mimo tehdejší velké dějinné události mezinárodního významu, takže chybí jakýkoli opěrný bod pro jejich dataci. Přesto v nich nacházíme řadu zvyklostí, které vykazují podobnost s životními podmínkami zemí předního orientu v 1. pol. 2. tisíciletí př. Kr. (neplodná manželka dá svému muži otrokyni, aby s ní zplodil syna, který je legitimním synem manželky – ustanovení známé z Chamurapiho zákoníku atd.).

Abrahámovo stěhování mohlo být součástí přílivu Amorejců nebo pozdějších Aramejců (viz Dt 26,5) kolem pol. 2. tisíciletí. Praotcové patřili zřejmě k polokočovníkům, kteří chovali ovce a kozy a pobývali na rozhraní mezi pouští a trvale osídleným územím, přičemž udržovali styky s usedlým obyvatelstvem.

Abrahám je svým původem spjat spíše s Haranem než s Chaldejským Urem (pouze Gn 11,28). K jeho příchodu do Kanaánu se váže významný náboženský obrat od polyteistické idolatrie k monoteismu – Abrahámova odpověď víry na Boží povolání.

2.2 Exodus a Sinaj

Příchod Izraelitů do Egypta mohl souviset s invazí Hyksů nebo s pozdějšími pohyby tzv. Habiru (známých z dopisů v El Amarně) – zřejmě nízké sociální vrstvy spjaté etnickým svazkem. Novela o Josefovi (Gn 37-50) neumožňuje tuto událost datovat, Ex 1 však předpokládá delší časový úsek, během něž se Jakubův rodový klan rozrostl v početný národ.

Centrální osobou exodu je Mojžíš (jméno pravděpodobně egyptské). Lze ho považovat za historickou postavu. Byl původem Izraelita, ale s egyptským vzděláním a vazbou na Midjanity. Byl vůdce, osvoboditel a zákonodárce, stojící u duchovních kořenů svého národa.

Biblická zpráva o exodu není neutrálním faktografickým záznamem, nýbrž vyrostla ze 3 hlavních zdrojů: 1) z vyznání víry Izraele (které se týkalo spásných Božích zásahů v minulosti); 2) ústně tradovaných vyprávění o jednotlivých epizodách a 3) každoroční liturgické oslavy, kdy se dávná událost ve zdramatizované podobě znovu prožívala jako přítomná.

S naprostou jistotou nelze lokalizovat ani biblickou horu Sinaj (Horeb) – itinerář exodu je spíše duchovního rázu, ale stará křesťanská tradice ji ztotožňuje s Džebel Musa; událost, vztahující se k Sinaji má stěžejní význam pro celé dějiny Izraele – jde o vyhlášení Zákona, které je součástí smlouvy mezi Hospodinem a jeho lidem (forma této smlouvy se podobá smlouvám staroorientálních vládců s jejich vazaly: plnění příkazů bylo důsledkem dobrodiní, které panovník svému vazalovi prokázal).

2.3 Obsazení Kanaánu a doba soudců

Proces obsazení Kanaánu, zachycený v Joz, je viděn z teologické perspektivy jako jednorázové vítězné válečné tažení, jímž se Izrael kompletně zmocňuje země, kterou mu Hospodin dává do vlastnictví (dobyty Jericha, Aje a 2 strategicky důležité bitvy, které znamenají ovládnutí severu a jihu).

Zmínky o neobsazených územích v Sd 1 však naznačují, že zřejmě šlo o postupné obsazování, kterého se asi neúčastnily stejnou měrou všechny kmeny (Joz věnuje největší pozornost kmenům středopalestinským, kdežto jižní kmeny mohly proniknout do Kanaánu z jihu a severní kmeny snad obsadily území zprvu bez bojů).

Z archeologických nálezů zjišťujeme, že nejdříve bylo obsazeno méně přístupné horské pásmo a odtamtud byly podnikány útoky proti opevněným městům v rovině; obsazování ovšem nebylo jen akcí vojenskou, nýbrž dále se zčásti také pokojnou infiltrací prostřednictvím sňatků, smluv apod.

V době soudců (zhruba 1200-1050, tj. konec doby bronzové a začátek doby železné) ještě neexistovala politická jednota Izraele – jednotlivé kmeny nebo skupiny kmenů byly spojeny poutem náboženským (kolem několika svatyní, z nichž hlavní byla ta, ve které se uchovávala archa) a odporem proti vnějšímu tlaku (jak ze strany Kananejců, tak i ze strany okolních národů – Filišťanů, Midjanitů, Amonitů atd.). Soudci byli Bohem povolání vůdci, kteří izraelské kmeny vysvobozovali z cizí poroby – období jejich působení se asi vzájemně překrývala a jejich počet 12 symbolicky odpovídá počtu kmenů.

2.4 Počátky izraelské monarchie

Konflikt s Filišťany, který vyvrcholil kolem r. 1050 bitvou u Afeku (viz 1 Sam 4), ukázal potřebu politického stmelení dosud akefálního svazku izraelských kmenů – žádost o ustanovení krále se inspirovala obdobnou institucí okolních národů; dvojí verze 1 Sam zrcadí 2 různá prostředí a 2 různé doby – promonarchická spíše Judu a počáteční období, antimonarchická spíše sever a dobu pozdější.

Saul byl více vojevůdcem odrážejícím tlak nepřátel nežli skutečným králem – jeho sídlo Gibeá bylo jen malou pevností; po jeho smrti v bitvě s Filišťany v pohoří Gilboe (přes formální volbu jeho syna Išbaala) přešla moc de facto do rukou vojevůdce Abnera; jižní kmeny si však zvolily Davida, který byl nakonec přijat i severem a stanul v čele celého národa.

Davidovi se podařilo několika vítěznými válečnými taženími zajistit relativní mír, přičemž si podrobil některá okolní království, a volbou Jeruzaléma (neutrálního území), kde se usídlil a kam přenesl archu úmluvy, vytvořil politický i náboženský střed národní jednoty, k níž přispěl mj. také svým respektováním kmenové struktury.

Ze sporů o nástupnictví po Davidovi vyšel vítězně jeho syn Šalomoun, proslulý svou moudrostí (alespoň část přísloví pochází z prostředí jeho dvora) a bohatstvím, které získal svou mimořádnou schopností hospodářského organizátora (svými sňatky a obchodem výrazně rozvinul také mezinárodní styky). V Jeruzalémě postavil velkolepý chrám, avšak ke konci života sám podlehl pohanským vlivům svých žen. Velké daňové zatížení a pompézní styl Šalomounovy vlády vyvolaly značnou nevoli severních kmenů vedoucích k odtržení.

2.5 Rozdělené království až do pádu Samaří

Arogance Šalomounova syna Roboama byla r. 932 podnětem k vytvoření severního, izraelského království v čele s králem Jeroboamem. Důsledky rozpadu se projevíly jak v oblasti politicko-hospodářské (ztráta kontroly nad okolními národy) tak i náboženské (vzdorovitě v Danu a v Betelu).

Obě království se vyvíjela rozdílně – v izraelském se vystřídala řada dynastií (zakladateli 2 nejvýznamnějších byli Omri, který vybudoval hl. město Samaří, a Jehu, který provedl radikální náboženskou očistu), kdežto v judském se udržela dynastie davidovská (vztahy se severním sousedem byly střídavě přátelské i nepřátelské).

Nábožensky se izraelské království dostalo pod silný vliv baalismu za Achaba, který se oženil s fénickou princeznou Jezabel (tento vliv se přenesl pak i do Judska působením královny Atalji). Reakcí byla horlivá aktivita proroků usilujících o obnovení čistého monoteismu (Eliáš a Elizeus). Po hospodářském rozkvětu, ale též sociální nerovnosti za Jeroboama II. (pol. 8. stol.), ostře kritizované proroky Amosem a Ozeášem, přichází úpadek za posledních rychle se střídajících králů.

Asyrský král Tiglatpileasar III. zahájil r. 740 intenzivní expanzi na západ, ovládl Sýrii a jeho nástupci Salmanasar V. a Sargon II. pak oblehli a r. 722 dobyli Samaří – důvodem nebyl jen tento vnější útok, ale také značná vnitřní nestabilita. Izraelské obyvatelstvo bylo deportováno do Asýrie a na jeho místo přišli cizinci – etnické i náboženské smíšení dalo základ samaritánské populaci.

2.6 Judské království až do pádu Jeruzaléma

Také judští králové musí čelit asyrskému tlaku – Achaz se r. 732, vzdor Izaiášovu povzbuzování, raději podrobuje Tiglatpileasarovi III. (včetně náboženských důsledků), aby odvrátil hrozbu protiasyrské koalice izraelského Pekacha a damašského Rezina. Asyrský panovník Sancherib, který za vlády Ezechiášovy r. 701 oblehne Jeruzalém, odchází s nepořízenou.

Po dlouhém období synkretismu (za proasyrských králů Manasse a Amona) uskutečňuje r. 622 Joziáš důslednou náboženskou reformu, inspirovanou Deuteronomií – jejími 3 hlavními principy jsou: čistý monoteismus (návrat k němu umožnilo oslabení asyrské moci), centralizace kultu (likvidace místních svatyní a výlučnost jeruzalémského chrámu), zvnitřnění náboženství (proroky zdůrazňovaný obrat od formalismu k opravdovosti projevované skutky).

Joziáš se neprozíravě postaví do cesty faraónu Nechovi, táhnoucímu na pomoc Asýrii, a r. 609 hyne v bitvě u Megidda. Necho sesadí jeho syna a nástupce Joachaze, místo něj dosadí Joachazova bratra Eljakima (Jojakima). Ten se zprvu podrobí babylónskému Nabuchodonosorovi (který mezitím zlomil moc Egypta), ale brzy se mu vzepře – jeho syn Jojakin je za to odveden r. 597 při první deportaci do Babylóna.

Poslední judský (Nabuchodonosorem jmenovaný) král Matanjáš (Sidkijáš) přes varování Jeremiášovo marně hledá proti Babylónu pomoc v Egyptě a podněcován svými rádci připravuje vzpouru. Nabuchodonosor zareaguje obležením Jeruzaléma, který je nakonec r. 586 dobyt, chrám zbořen a další část obyvatelstva spolu s králem odvedena do zajetí (na pustošení judského území se zřejmě podílejí svým vpádem i Edomitě).

2.7 Babylónské zajetí a návrat

Těžko lze určit počet deportovaných (údaje ve 2 Král a v Jer nejsou dostatečně jasné), ale v každém případě to byla elita národa. V zemi zůstala poměrně početná chudina a snad i malá část šlechty. Správcem byl ustanoven Godoliáš – brzy byl však zavražděn spiklenci, kteří pak uprchli do Egypta a odvěkli s sebou proroka Jeremiáše. Život ve zrušeném Judsku byl velmi tvrdý, ale snad v určité formě pokračoval i kult na troskách chrámu.

Vyhnaní v Babylóně museli zřejmě robotovat na veřejných pracích, ale bydleli společně, ve svých obcích měli samosprávu a mohli se řídit vlastními zákony. Někteří z nich dosáhli časem lepšího postavení a zbohatli, takže se později do vlasti nevrátili.

Babylónské zajetí bylo po náboženské stránce těžkou ranou, protože chyběl chrám (zároveň s tím doléhalo pokušení připojit se k babylónskému kultu), ale místo toho se zdůrazňuje význam modlitby a znalosti Zákona – vznikají synagogy, ve kterých působí učitelé Zákona; v posílení náboženské identity hraje důležitou roli zachování sabatu a obřizka: tím jsou dány základy judaismu. V exilu jsou činní i proroci Ezechiel a Deuteroizaiáš.

Perský král Kýros r. 539 dobývá Babylón (poslední babylónský král Nabonid pobýval v Arábii a vládu ponechal svému synu Belsazarovi) a následujícího roku dovoluje svým ediktem židům návrat, vrací jim uloupené chrámové nádoby a přispívá na obnovu chrámu – jde o projev prozíravé perské politiky, vyznačující se velkou tolerancí k podrobeným národům. Jen část židů se vrací, a to v

několika skupinách (jednu z nich vede Zorobábel, Peršany asi pověřený správou jeruzalémské obce).

2.8 Poexilní období

Po počátečním nadšení navrátilců se dostavuje zklamání – chybí prostředky k obnově Jeruzaléma a pracím brání provinční vláda v Samaří. Kromě toho existuje napětí mezi navrátilci a těmi, kdo se mezitím usadili na jejich majetku. Za perského krále Dareba I., na naléhání proroků Agea a Zachariáše, je konečně r. 515 znovu vystavěn chrám.

Z 5.-3. stol. nemáme o židech prakticky žádné mimobiblické zprávy. Davidovo království nebylo obnoveno, ale perská tolerance umožnila vznik četných diaspor, zejména v Malé Asii a v Egyptě. O obnovu jeruzalémské obce se v 5. stol. rozhodující měrou zasloužil Nehemiáš (Artaxerxův číšník, který je pověřen rekonstrukcí městských hradeb a získává pro Judsko nezávislost na Samaří) a jeho současník Ezdráš (kněz, který prosazuje náboženskou obnovu v duchu Zákona – důsledkem je čistota víry, ale také značný národní izolacionismus).

Po pádu Peršanů a brzké smrti dobyvatele Alexandra Velikého († 323) přechází Palestina za bojů mezi diadochy r. 301 nejprve do rukou egyptských Ptolemaiovců a potom r. 198 (vítězstvím Antiocha III. nad Ptolemaiem V. u Paneasu) do rukou syrských Seleukovců. Rozšíření řecké kultury po celém Orientu (helenismus) znamená nejen převzetí jazyka, ale také přizpůsobení se náboženskému synkretismu a pohanským zvyklostem.

Za vlády Antiocha IV. Epifana (175-164) dochází k násilné helenizaci (spolu s profanací chrámu [vydrancování jeruzalémského chrámu; na oltáři pro zápalné oběti byla vztyčena Diova socha] i zákaz žít podle vlastních tradic), kterou se vyostřuje též vnitřní spor mezi židy věrnými Zákonu a těmi, kteří helénskému vlivu bez zábran podlehli. Do čela vzpoury podnícené Matatiášem z Modinu se r. 167 staví jeho syn Juda Makabejský. V roce 164 byla Diova socha odstraněna z chrámu, který byl pak znovu posvěcen (tuto událost navždy připomíná židovský svátek *Chanukkah*). Zde je však nutno dodat, že Seleukovci však v každém případě nebyli schopni věnovat plnou pozornost k potlačení vzpoury v Judsku kvůli tlaku Říma na západě a hrozbě Peršanů na východě a tak v roce 142 poskytli svobodu Izraeli: „bylo snato pohanské jho z Izraele“ (1 Mak 13,41). Tím začalo téměř jedno století židovské národní nezávislosti – dynastie Hasmoneovců – do příchodu Římanů v roce 63 př. Kr. (hlavními prameny k historii makabejské vzpoury jsou 1 a 2 Mak).

3 OTÁZKY

1. Jaké je nejstarší známé svědectví o existenci obyvatel nazývaných Izraelci?
2. Co víte o výrazech „Kanaán“ a „Palestina“ (etymologie; nejstarší použití)?
3. Co víte o geografii Palestiny (horstvo, vodní toky, dešťové srážky, atd.)?
4. Uveďte hlavní data dějin Izraele (pronikání izraelských kmenů do Palestiny; období soudců; Saul; David; Šalomoun; rozdělení království; pád Samaří; pád Jeruzaléma; Kýrův edikt; Alexandr Veliký vítězem nad Persií; začátek makabejských válek – znovuposvěcení chrámu; Palestina pod svrchovaností Říma).